

Nhận diện tiến bộ xã hội trên lĩnh vực đạo đức ở Việt Nam hiện nay

● TS TRIỆU QUANG MINH
Học viện Chính trị khu vực I

Mặc dù đầu đó, những suy thoái đạo đức với tư cách là sản phẩm ảnh hưởng tiêu cực, là mặt trái của sự phát triển kinh tế thị trường vẫn chưa bị tiêu diệt. Nó bị biến tướng dưới các hình thức phức tạp khác hay những tiến bộ xã hội trên lĩnh vực đạo đức không thể trùng khít với sự phát triển của kinh tế, thậm chí có những giai đoạn nảy sinh mâu thuẫn. Nhưng, trên tất cả, sự tiến bộ xã hội trên lĩnh vực đạo đức sau 30 năm đất nước được đổi mới là không thể phủ nhận và đó cũng chính là nội dung bài viết.

Đại hội XII đã nhìn lại chặng đường 30 năm đổi mới để đánh giá những thành tựu, hạn chế, rút ra những bài học kinh nghiệm, xác định phương hướng, mục tiêu và nhiệm vụ của đất nước trong 5 năm tới. Đại hội XII xác định: trong nhiệm kỳ tập trung thực hiện có kết quả sáu nhiệm vụ trọng tâm. Trong đó, nhiệm vụ đầu tiên và nhiệm vụ thứ sáu đều trực tiếp gắn với vấn đề đạo đức của con người: “1. Tăng cường xây dựng chính đồn Đảng, ngăn chặn, đẩy lùi sự suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống... 6. Phát huy nhân tố con người trong mọi lĩnh vực của đời sống xã hội; tập trung xây dựng con người về đạo đức, nhân cách, lối sống, trí tuệ và năng lực làm việc; xây dựng môi trường văn hóa lành mạnh”⁽¹⁾. Như vậy, theo tinh thần của Đại hội XII, xét trên bình diện xã hội chúng ta cần có sự đánh giá, đánh giá lại một cách đầy đủ về những tiến bộ xã hội trên

lĩnh vực đạo đức trong điều kiện mới của đất nước. Từ đó, có thể nhận diện, phân tích giá trị, phân giá trị và có những bước đi, tác động, điều chỉnh cho kịp thời, phù hợp. Đây là vấn đề vừa có tính cấp bách, vừa có tính chiến lược lâu dài.

Có thể thấy, sau 30 năm đổi mới, bộ mặt xã hội của nước ta đã có những thay đổi quan trọng. Kinh tế phát triển mạnh, đời sống vật chất của nhân dân dần dần được đảm bảo, đời sống chính trị và văn hoá tinh thần có những bước phát triển vượt bậc. Riêng trong lĩnh vực đạo đức, những tiến bộ đạt được là không thể phủ nhận. Tuy chung lại, có thể nhận diện những tiến bộ xã hội trên lĩnh vực đạo đức ở những nội dung cơ bản sau:

Một là, sự bảo tồn những giá trị đạo đức truyền thống của dân tộc như tinh thần yêu nước, lòng khoan dung, nhân ái, sự cần cù, sáng tạo trong lao động, v.v. Những giá trị đạo đức này đi

vào xã hội hiện đại dưới những hình thức mới mẻ - yêu nước được thể hiện ở mong muốn làm giàu cho đất nước, tinh thần độc lập tự cường thể hiện trong ý chí vươn lên về kinh tế, trong ý thức phát huy nền văn hoá dân tộc độc đáo, sự cần cù, sáng tạo kết hợp với tính năng động góp phần hoàn thiện nhân cách, trách nhiệm của mỗi cá nhân trong xã hội. Văn kiện Đại hội XII của Đảng nhận định: “bước đầu hình thành những giá trị mới về con người với các phẩm chất về trách nhiệm xã hội, ý thức công dân, dân chủ, chủ động, sáng tạo, khát vọng vươn lên”⁽²⁾. Tất cả những giá trị đạo đức tốt đẹp ấy của dân tộc đang đóng vai trò tích cực trong quá trình xây dựng một nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc.

Hai là, tiến bộ đạo đức trong điều kiện kinh tế xã hội mới chính là sự khắc phục những phần giá trị đạo đức phong kiến như tâm lý trọng nam khinh nữ, óc địa vị, bè phái, lối sống ý lại, thiếu trách nhiệm với cộng đồng, v.v. Trong xã hội mới, quan niệm trọng nam khinh nữ cần tiếp tục bị phê phán mạnh mẽ, nữ giới cần được tạo điều kiện để tham gia vào mọi hoạt động xã hội - hoạt động sản xuất vật chất, hoạt động sáng tạo văn hoá tinh thần, những hoạt động chính trị. Đại hội XII xác định: “Nâng cao trình độ mọi mặt và đời sống vật chất, tinh thần của phụ nữ; thực hiện tốt bình đẳng giới, tạo điều kiện cho phụ nữ phát triển tài năng, tạo điều kiện và cơ hội để phụ nữ thực hiện tốt vai trò và trách nhiệm của mình trong gia đình và xã hội”⁽³⁾. Xã hội cũng đã lên án, sử dụng các chế tài để khắc phục và xử lý lối sống ý lại, thiếu trách nhiệm với bản thân, với cộng đồng. Hiệu ứng lan tỏa của hoạt động đó góp phần hình thành những luồng dư luận xã hội, phân biệt xã hội thường xuyên, tác động trực tiếp tới các thành viên trong xã hội và đạt được những kết quả tích cực.

Ba là, tiến bộ đạo đức được thể hiện trong xây dựng văn hóa đạo đức trong kinh doanh và nâng cao ý thức đạo đức sinh thái trong bảo vệ môi trường.

Xã hội hiện đại cùng với các công cụ của nó như báo chí, truyền thông, dư luận xã hội... đang tạo ra hành lang giám sát để văn hóa đạo đức trong kinh doanh dần được xây dựng và trở nên phổ biến. Có hai yếu tố đặc biệt quan trọng trong đạo đức kinh doanh đó là: tính trung thực và sự tôn trọng con người. Hai yếu tố này đòi hỏi chủ thể kinh doanh không được dùng các thủ đoạn phi pháp, gian dối để kiếm lời hoặc tạo sự cạnh tranh bất bình đẳng. Doanh nghiệp không chỉ phải tuân thủ luật pháp trong nước, quốc tế, không được trốn thuế, tham gia hoặc móc nối tiêu thụ hàng lậu, hàng phi pháp... mà còn phải giữ chữ tín với đối tác, phải thực hiện các cam kết với khách hàng về chất lượng, giá thành. Chủ thể kinh doanh không được làm ô nhiễm môi trường tự nhiên và môi trường xã hội; đồng thời, phải thực hiện các nghĩa vụ, trách nhiệm xã hội.

Trong xã hội hiện đại ngày nay, quan điểm tuyệt đối hóa lợi nhuận, duy nhất hóa giá trị vật chất tất yếu sẽ kéo theo sự phá hoại môi trường đạo đức, môi trường sinh thái một cách có chủ đích. Định hướng xã hội chủ nghĩa trên lĩnh vực đạo đức nói chung và trong vấn đề đạo đức kinh doanh, đạo đức sinh thái nói riêng trong điều kiện hiện nay cần phải lấy cơ sở là các nguyên tắc nhân văn, nguyên tắc tôn trọng con người. Doanh nghiệp phải thực hiện nghiêm túc, đầy đủ những quy định về quyền lợi chính đáng của người lao động, tạo môi trường lao động an toàn.

Nhìn chung, trong thời gian qua, còn có nhiều vấn đề nảy sinh gây bức xúc trong quần chúng nhân dân như doanh nghiệp gây ô nhiễm môi trường, doanh nghiệp không đóng bảo hiểm cho người lao động, doanh nghiệp trốn thuế, cạnh tranh không lành mạnh... Tuy nhiên, cũng cần ghi nhận rằng, ngày càng có nhiều doanh nghiệp chú trọng hơn đến vấn đề xây dựng thương hiệu văn hóa kinh doanh, quan tâm nhiều hơn đến trách nhiệm môi trường, trách nhiệm cộng đồng. Bên cạnh đó, với sự vào cuộc của các ban ngành chức năng, sự giám sát của xã hội, sự điều chỉnh các quy định của Đảng và Nhà nước... đang tạo

được môi trường thuận lợi để đẩy mạnh công tác xây dựng văn hóa đạo đức trong kinh doanh và nâng cao ý thức đạo đức sinh thái trong bảo vệ môi trường. Theo thống kê, đã có khoảng 1/3 (60 trong gần 200) khu công nghiệp có trạm xử lý nước thải tập trung, 20 khu công nghiệp đang hoàn thiện hệ thống xử lý nước thải tập trung... Nhận thức của doanh nghiệp về vấn đề môi trường được nâng cao. Nhiều doanh nghiệp đầu tư công nghệ thân thiện với môi trường, chú trọng vào sản phẩm thiên về thiên nhiên và coi tiêu chí bảo vệ môi trường như một kênh quảng bá hình ảnh của công ty. Các doanh nghiệp cũng tham gia ngày càng nhiều vào các nhóm, tổ chức tập trung để vừa liên doanh, liên kết vừa vận động các doanh nghiệp xây dựng môi trường kinh doanh đạo đức, cạnh tranh lành mạnh và có văn hóa theo tinh thần Đại hội XII: "Xây dựng, phát triển đội ngũ doanh nhân lớn mạnh về cả số lượng và chất lượng, có trình độ quản lý, kinh doanh giỏi, có đạo đức nghề nghiệp và trách nhiệm xã hội cao. Phát huy tiềm năng và vai trò tích cực, sáng tạo của đội ngũ doanh nhân. Tôn vinh những doanh nhân có nhiều đóng góp cho sự nghiệp phát triển đất nước"⁽⁴⁾.

Bốn là, tiến bộ đạo đức còn được thể hiện ở sự tiếp tục phát triển những chuẩn mực của đạo đức cộng sản - nền đạo đức của tương lai mà chúng ta đang hướng tới. Ngay trong chủ trương của Đảng xây dựng nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa cũng thể hiện một trong những nguyên tắc quan trọng nhất của đạo đức cộng sản: nguyên tắc trung thành với tư tưởng cộng sản. Đảng ta nhấn mạnh "xây dựng và thực hiện tốt các quy định để phát huy vai trò gương mẫu trong rèn luyện phẩm chất, đạo đức, lối sống, phong cách, tác phong, lễ lối công tác của cán bộ, đảng viên, nhất là cán bộ lãnh đạo các cấp, người đứng đầu các cơ quan, đơn vị"⁽⁵⁾. Bên cạnh đó, mỗi cá nhân, không chỉ là cán bộ Đảng viên mà trong toàn thể nhân dân, nguyên tắc này được khuyến khích phát huy. Sự hết lòng vì lợi ích chung, vì tập thể, sự tận tâm và trung thực

trong lao động, tình cảm nhân đạo cộng sản, v.v. Không những thế, tiến bộ xã hội về mặt đạo đức trong nền kinh tế thị trường hiện nay còn thể hiện ở sự du nhập những giá trị đạo đức mới như: ý thức tự do, dân chủ, ý thức về giá trị cá nhân, sự năng động trong hoạt động sản xuất kinh doanh và những hoạt động xã hội khác.

Như vậy, sau 30 năm đổi mới có thể thấy rằng, những suy thoái đạo đức với tư cách là sản phẩm ảnh hưởng tiêu cực, là mặt trái của sự phát triển kinh tế hiện vẫn chưa bị tiêu diệt mà nó bị biến tướng dưới các hình thức phức tạp khác. Tuy nhiên, trong cuộc chiến đầy lùi cái tiêu cực, chúng ta cần ghi nhận những tiến bộ đạo đức đã đạt được trong thời gian xây dựng nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa - những tiến bộ góp phần khẳng định tính đúng đắn và những thắng lợi trên con đường đi lên chủ nghĩa xã hội. Có thể nhận thức rõ rằng, xã hội càng phát triển thì tiến bộ đạo đức sẽ càng tiếp tục đóng vai trò là một trong những tiêu chuẩn quan trọng của tiến bộ xã hội. Không những thế, vì nền đạo đức được xây dựng là tiêu biểu cho tương lai, cho nên, càng bao chứa được nhiều yếu tố tiến bộ nó càng hứa hẹn một sự tồn tại, phát triển vững chắc và lâu dài của xã hội. Những tiến bộ xã hội trên lĩnh vực đạo đức không thể trùng khít với sự phát triển của kinh tế, thậm chí có những giai đoạn nảy sinh mâu thuẫn. Song, tính quy luật của sự vận động và phát triển đã chỉ ra rằng: tiến bộ đạo đức chính là sự khẳng định rõ ràng nhất về mục tiêu mà nhân loại đang hướng đến nền đạo đức cộng sản, một nền "đạo đức thực sự có tính người, đứng trên những đối lập giai cấp và trên mọi hời ức về sự đối lập ấy"⁽⁶⁾- nền đạo đức tiêu biểu cho một xã hội tiến bộ thực sự □

(1), (2), (3), (4), (5) Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Văn phòng Trung ương Đảng, H., 2016, tr. 217-219, 123, 163, 162, 203.

(6) C.Mác và Ph.Ăngghen: *Tuyển tập*, Nxb. Sự thật, H., 1983, T5, tr. 135.